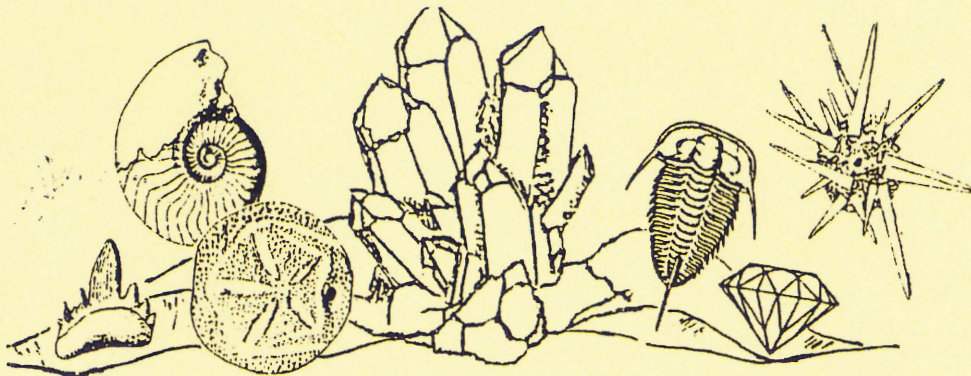

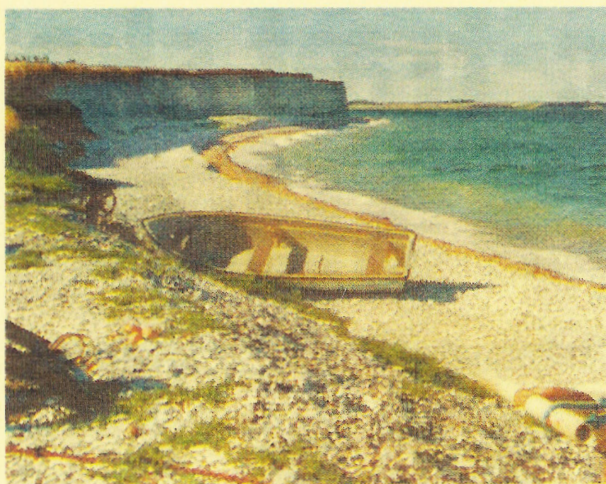
STENHUGGEREN

MEDLEMSBLAD FOR JYSK STENKLUB

33. årgang nr. 4

december 2007

total nr. 118

Stiftstidende, onsdag den 21. marts 2007

Karlby og Gjerrild Klinter

er to af de meget markante steder langs kysten i Norddjurs Kommune, hvor der søndag den 20. maj var Fjordens og Kystens Dag

ARKIVFOTO: HENNING HANSEN

Stenhuggeren: Medlemsblad for Jysk Stenklub

Formand:	Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevntrup, 8870 Langå	8646 7282
Medl. af best.:	Søren Bo Andersen, Engdalsvej 65A, 3.tv. 8220 Brabrand	2625 1733
Medl. af best.:	Hans J. Mikkelsen, Kjærslund 18, 8260 Viby J	8629 5518
Medl. af best.:	Annie Buus, Sandbakken 54, 8270 Højbjerg	8627 8033
Kasserer:	Jytte Frederiksen, Myntevej 16, 8240 Risskov	8617 4697
Jysk Stenklub:	GIRO 1217380, Myntevej 16, 8240 Risskov	
Årskontigent:	125 kr. for enlige, 175 kr. for par i 2007	
Redaktør:	Karen Pii, Skolesvinget 32, 8240 Risskov	8617 7876

Klubbens hjemmeside: <http://www.jyskstenklub.dk>

Medlems/adresselisten: Kan lånes til kopiering ved møderne på Åby Bibliotek

Klubblade fra andre klubber bedes sendt til formanden.

Værkstedet på Skt. Anna Gade Skole: Åbningstider

v/Hans Jørn Mikkelsen, Kjærslund 18, 8260 Viby J.		8629 5518
Tirsdage	kl. 16.00-19.00 slibning v/Bente Nielsen	
Torsdage	kl. 19.00-22.00 slibning/sølvarbejde	
Holdet lukkes indtil videre		
Onsdag	kl. 19.00-22.00 (kun efter aftale)	8615 4613
Husk af hensyn til de låste døre at ringe besked om, at du regner med at komme på værkstedet den og den dag.		
Priser som hidtil:		
Brug af slibeværksted 15 kr. pr. gang		
Brug af sølvværksted 5 kr. pr. gang.		

Indhold i dette nummer:

Side 3	Husk at betale kontingent 2008.
	Jysk stenklubs regler for transport i lejede køretøjer + tilføjelsen.
Side 4	Overdragelse + sidste nyt!
Side 5-9	Tordenvåbenet i kultus og folketro
Side 10-15	Fra en sommertur med rene hænder
	Kolort og stjernestøv
	Kalkgraven i Aggersund og Frederik VIII kanal
	Grusgrave og gallerites oktober 2007
Side 16-20	Hvalen i Gram
Side 21-23	Kæmpeøgle fundet i Argentina
Side 24	Grenåfirma har leveret isblok til nyt geocenter + tilføjelsen
Side 25	Anku-annonce
Side 26	Forbrændt af at samle sten
Side 28	Program for Jysk Stenklub vinteren 2008

Husk at betale KONTINGENT 2008

På bladets midterside er indsat et girokort, som kan benyttes til indbetaling af kontingent for 2008

- Enkeltpersoner kr. 125,-
- Par kr. 175,-

Kontant afregning på medlemsmøderne modtages også gerne.

Kontingent skal være indbetalt inden generalforsamlingen og allerhelst inden udgangen af januar måned.

JYSK STENKLUBS REGLER FOR TRANSPORT I LEJEDE KØRETØJER

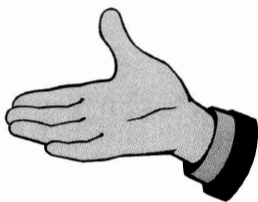
Jysk stenklubs ture/ekskursioner foregår som oftest i lejede biler/busser med et klubmedlem som chauffør.

Fartbøder og lignende lovovertrædelser betales af føreren af køretøjet.

Ved eventuel skade på de lejede køretøjer er der en selvrisiko – uanset hvor skylden placeres.

Den selvrisiko (i 2008 kr.4.000.-) fordeles i tilfælde af skade på de medlemmer, som deltager i den aktuelle tur/ekskursion.

HUSK I ØVRIGT AT: Al aktivitet i klubbens regi sker for egen regning og risiko.

Overdragelse

I september meddelte Lillian Skov, at hun havde overdraget ansvaret for værkstedet til Bente Nielsen, J. P. Larsensvej 114, 8220 Brabrand, mens Hans Jørn Mikkelsen stadig passer maskinerne og hjælper, når der opstår problemer med dem.

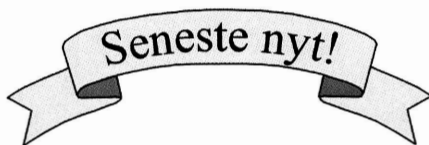
Kort og klart og uden dikkedarer!

Men der skal nu følges op med en lige så kort og klar tak til Lillian Skov for i en årrække at have taget sig af arbejdet med klubbens værksted, trofast og pålideligt!

Og en lige så stor tak til Hans Jørn for altid at være parat til at træde til og give et nap og en hjælpende hånd.

Til sidst et ønske om held og lykke for Bente Nielsen med at have påtaget sig at tage over.

Karen Pii

Seneste nyt!

Kort før deadline meddelte Pia Jepsen, at torsdagsholdet må lukke ned indtil videre på grund af svigtende fremmøde. Det er bare trist.

Red.

En gammel tekst skrevet af Chr. Blinkenberg i 1909

Tordenvåbenet i kultus og folketro

Dansk, nordisk og tysk folketro; tordenstenstroens udbredelse i Europa og fremmede verdensdele

Lige til vor tid har troen på tordenstene været almindelig i Danmark, og den er ikke helt forsvunden endnu. For 30-35 år siden var den i alt fald fuldt levende i det sydvestlige Jylland. Blandt nyere optegnelser af vore folkeminder findes hist og her efterretninger om tordenstene; også i den ældre litteratur berøres enkelte steder almuens gængse forestillinger derom, således hos Holberg og Pontoppidan. Uden nøjere sammenhæng med dansk folketro og uden betydning for den danske overlevering er derimod de "lærde" udviklinger hos J. L. Wolff og O. Worm; de er afledede fra fremmede litterære kilder og har deres ophav i den klassiske oldtids litteratur.

Den danske tordenstenstro går ud på følgende:

Tordenstenen falder ned fra himmelen i tordenvejr eller nøjere: hver gang lynet slår ned. Lynnedslaget består efter denne opfattelse i, at stenen farer ned; ilden og skraldet er en følge deraf (sekundære fænomener).

Den værner huset, hvori den gemmes, mod lynnedslag; "hvor den én gang er slået ned, er der ikke mere at komme efter". I mange egne havde man simpelthen stenen liggende på en hylde, på dragkisten eller i en kasse. Sædvanlig har man dog anbragt den på et særligt sted, fjernt fra daglig færdsel: indmuret i væggen, nedlagt under gulvet, oven på himmelsengen, under taget. Øjensynlig har berøring med tordenstenen skullet undgås, og dette fremhæves stundom med al tydelighed i optegnelserne; i Jylland gemtes den derfor hyppigt længst inde under det faste sengested.

Tordenstenen holder trolde og andre skadelige væsener borte fra huset, og da det meste onde, som ramte mennesket og dets ejendom, efter den gamle folketro skyldtes forgørelse og onde væsener, bliver tordenstenen i al

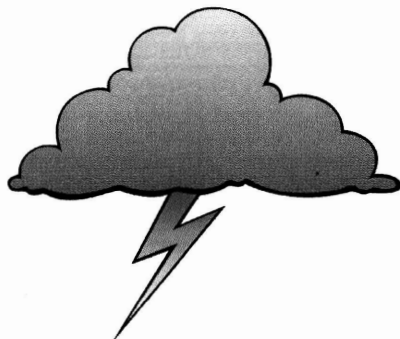
almindelighed et værn for hus og fæ; den drager lykken til huse, kan bruges til lægedom o. a. Denne forestilling gjorde sig særlig gældende i visse retninger, hvor man jævnlig kunde iagttage en skadelig indflydelse, hvis ophav var ukendt. Således værner tordenstenen særlig det lille, udøbte barn mod at blive "forbyttet" og hesten i stalden mod "mareridt". Navnlig var det dog almindeligt at bruge tordenstenen til værn mod uheld med mælken og dens behandling: den lagdes på mælkehylderne, for at mælken skulde holde sig frisk eller trække bedre fløde, og anbragtes på kærnen, for at kærningen skulde give godt smør. I mange egne er heraf fremgået et nyt, særligt navn for tordenstenen: smørlykke o. s. v.

Medens disse forestillinger var udbredte i væsentlig ensartet form, kun mer eller mindre fuldstændig bevarede, over hele landet, var det forskellige slags stene, hvortil den nævnte tro knyttede sig i de forskellige egne af landet. Danmark falder i tre områder, hvert med sin art tordenstene og i berøring med nabolandene mod øst og syd. I den største del af landet var det de almindelige flintøxer fra stenalderen eller lejlighedsvis andre flintoldsager (dolkblade, endog de halvmåneformede flintsave, der antoges at falde ned fra himmelen i tordenvej: således på Sjælland med tilliggende øer, Bogø, Møn, Langeland, Fyn, Bornholm (?) og i Jylland: Vendsyssel, Mors, Øst-Jylland. Delvis på Sjælland og på øerne syd derfor, Falster, Lolland, Bornholm, var det belemnitterne ("vættelys") i Vest- og Sønder-Jylland derimod forstenede søborrer (søpindsvin, echiniter), der gjaldt for tordenstene. Mulig var det sidste også tilfældet i andre egne; og hvis der i så henseende kan bygges fuldt ud på de foreliggende optegnelser, synes det, at tordenstenstroen nogle steder har spaltet sig i to, således at de forestillinger, der særlig angik mælk, kærning m. m., knyttedes til echiniterne i egne, hvor ellers flintoldsager opfattedes som tordenstene.

Fælles for de danske tordenstene med hensyn til ydre er da kun, at de har en særegen, fra den almindelige rå flintesten afvigende form, som forekommer tilpas hyppig. Det vides ikke, at andre naturstene eller stenoldsager i Danmark er blevne ansete for tordenstene.

De afledede sider af troen på tordenstenens kraft er, som foran nævnt, i det væsentlige umiddelbart forståelige ud fra grundforestillingen. Derimod kræver dens kerne, hvorom de andre forestillinger synes lejrede, en

forklaring, som den danske overlevering ikke byder af sig selv. For at nå til i alt fald en rimelig tydning, må de former, beslægtet folketro har antaget i andre lande, inddrages i undersøgelsen: herved kan da forekomme hovedforhold og enkeltheder, som giver et holdepunkt for tydningen. Først og fremmest må blikket rettes på frændefolkene i øst og nord og på nabolandet mod syd.

I Norge synes tordenstenstroen ikke at have en sådan betydning som i Danmark. I den største del af landet er det "et slags runde og glatte stene", der har været opfattede som tordenstene, i den sydlige del af Norge (nærmest Vendsyssel) dog også stenalderens øxer. Der foreligger om dem kun ganske korte optegnelser, og de ovenfor nævnte afledede forestillinger synes ukendte. På Island kendes tordenstene så at sige ikke fra folkelig overlevering, af den simple grund, at tordenvejr er et sjældent forekommende fænomen, der meget naturligt ikke har haft nogen betydning for folkets forestillingsverden og ikke har givet sig noget udslag deri. Fra nyere tid haves kun ganske spredt efterretning om tordenstene; forholdene tyder på, at disse forestillinger er af sen oprindelse, vistnok indført udefra ad litterær vej. Har landets første beboere medført tordenstenstroen, er den altså uddød, fordi naturforholdene ikke bød den næring.

Anderledes i Sverige, hvor tordenstenstroen har været almindelig udbredt indtil den nyeste tid. Sædvanlig er det stenalderens redskaber, ikke blot, som i Danmark, flintøxen, men fuldt så vel øxen med skafthul, der antages nedfalden med tordenen, i visse egne (således i det sydlige Skåne, nær op ad de danske øer) dog belemniten; i andre siges det samme om bjærgekrystallerne, om flodrullede stene o. a. Nogle steder hedder det sig, at tordenstenen ved nedslaget farer 7 favne ned i jorden og siden hvert år stiger én favn i vejret, indtil den efter 7 års forløb atter når overfladen - en idé, der genfindes rundt om på jorden, dog næppe i dansk overlevering. Den kraft, der tillægges den i livets daglige forhold, er for en del den samme, som kendes fra Danmark, eller dog af beslægtet art: den lægges således i kornmagasinet mod rotter og i bryggerkarret for at hindre trolde i at ødelægge brygget; den bruges mod kvægets sygdom, læger også menne-

sker, hænges som amulet om barnets hals til værn mod koldfeber og anbringes over hestene i stalden for at holde "maren" borte; den værner ikke blot mod lyn, men også mod anden ildsvåde, bæres derfor omkring "svedjeland" for at hindre ildens udbredelse; endelig bliver den et middel til i al almindelighed at drage lykken til og kan derfor fæstes til en fiskeruse.

Fra Tyskland foreligger der mange optegnelser af folketroen om tordenstenene i forskellige dele af landet. Her genfindes i det væsentlige de samme forestillinger, som kendes fra Norden; men tillige træffes enkelte træk, der er fremmede for den danske og svenske overlevering. Nogle af disse forekommer i andre lande, andre synes hidtil ejendommelige for tyske egne. Som tordenstene gælder ikke alene flintøxer, belemniter og echiniter, men også, i alt fald i visse egne, stenøxer med skafthul. Tordenstenen falder ned med lynet; den trænger en vis dybde ned i jorden, men kommer efter en vis tids forløb op til overfladen; når torden trækker op, sveder den og bevæger sig. Den værner mod lyn, i hvilken hensigt man omhyggelig gemmer den, sætter den op under taget eller hænger den op ved ildstedet; i egne i Østpreussen, hvor det er øxer med skafthul, troen knytter sig til, stikker man under oprækkende tordenvejr fingeren gennem hullet, drejer øxen tre gange rundt og slynger den derefter med kraft mod døren – her ved fries huset fra lynnedslag. Den ægte tordensten modstår ild; som ægthedsprøve vikler man en tråd om stenen og kaster den i ilden; brænder tråden ikke, da er stenen god. Fremdeles kan den tjene til værn mod hexe, lægges i vuggen hos små børn for at beskytte dem, er god at have i mælkestuen og kan helbrede kvæget, navnlig kørerne for blodige yvere (der skyldes hexemalkning); den anvendes også til kur for sygdomme af forskellig art hos mennesket, dels ved at man stryger det syge sted, dels ved at man skraber et pulver af stenen og giver den syge ind. De sidst anførte træk kan for en del ligesom de tilsvarende, der kendes fra Danmark, være afledede af troen på, at tordenstenen fordriver onde væsener; i andre tilfælde synes sagen snarere at forholde sig således, at tordenstenen, der i forvejen er god for så meget andet, er gledet ind i den brogede række af midler, som folkemedicinen anvender. Jævnside med den benyttes i samme tilfælde også andre midler. Ved et forsøg på at finde kærnen i forestillingerne om tordenstenen må man se bort herfra og fæste opmærksomheden på de mere væsentlige træk, der er ejendommelige for den.

Men beslægtede ideer findes langt videre omkring, til dels i ganske samme form, ikke blot hos germanerne, men også hos andre europæiske folk. Optegnelser herom foreligger fra alle egne af Europa; det ses, at det ikke blot er hos folkene af indoeuropæisk æt, men også hos de andre, f. ex. de finsk-ugriske, at tordenstenene spiller en rolle. End klarere bliver det, at denne folketro ikke er indskrænket til en enkelt folkeæt, når vi kaster blikket ud over de andre verdensdele: den samme iderække kendes fra så godt som hele Asien og Afrika, i Kina og Japan så vel som hos negrene på Guineaakysten. Kærnen i forestillingen er overalt den samme: at tordenstenen falder ned med lynet; mange bifestillinger, som knytter sig dertil, træffes også i former, som er overraskende ens.

Det er således over en stor del af jordkloden, at troen på tordenstenene er udbredt. Men der er dog store områder, hvor den ikke kendes. Dette gælder navnlig om Sydhavsøerne og Australien, som også i andre henseender indtager en særstilling i menneskehedens udvikling. Fra Amerika foreligger der kun få, spredte angivelser om en beslægtet tro, det er lidet sandsynligt, at den virkelig oprindelig hører hjemme der. Meddelelserne har oftest en sådan form, at man må antage, at tordenstenstroen i de pågældende tilfælde er indført ved de indvandrede europæere, navnlig spanierne og portugiserne i Syd- og Mellem-Amerika, der medbragte forestillingen fuldt udformet fra deres hjemland og vel kan have anvendt den på de stenøer, der fandtes på Amerikas jordbund så vel som i deres gamle fædreland. Fra spanierne og portugiserne kan den have forplantet sig til indianerne. Den amerikanske urbefolkning havde i almindelighed helt andre forestillinger om tordenens natur; den fremkaldtes ifølge en tro, der var udbredt både i Nord- og Syd-Amerika, af en stor tordenfugl. Det vil således være rettest under forsøget på at udrede den oprindelige tro om tordenstenene at se bort fra Amerika.

Både rundt om i Europa, i Asien og Afrika er det hyppigst forhistoriske stenoldsager, der gælder for tordenstene; men ved siden af dem også hist og her andre stene (belemniter, echiniter, kugleformede stene, bjærgekrystaller), uden at dette synes at have haft nogen særlig betydning for folketroens udformning.

Fra en sommertur med rene hænder 29/7-2007

I de snart mange år, Jysk Stenklub har været velsignet med et turudvalg, er der opstået en række gode traditioner. Her skal fortælles om sommerturen, hvor vi kan medbringe familie og venner i tryk forvisning om, at de ikke bliver udfordret af ler og mudder eller ufremkommelige nedgange til strande eller grave. I år tog Linda os med til Den jyske Skovhave ved Skørping, som skulder en opsætsig skovrider Hintz sin tilblivelse. Han udsåede som noget nyt og uønsket frø fra nordvestamerikanske granarter som tsuga, douglas og sitka, opgravede endda de spæde planter, når der kom inspektion. Flere af dem står nu som over 40 meter høje træer. På en overkommelig tur til vi indtryk af Hintz's trægrupper og de nordeuropæiske buske og træer, som jens Hvass fra en gang i fyrreterne indplantede. Heller ikke uden gnidninger. Men nu står haven der, og vi glædede os over den.

Blåkilde

Ned gennem engen til Store Blåkilde nød vi synet af sommerfugle og frodige græsser. Den lyse kalkbund i bassinet forstærker det rene vands blå farve. En sensommerdag er der dejligt, på en frostvejrsdag kan man opleve en kilde, der er varmere end omgivelserne. Kilderne i og nær Rold Skov er altid et besøg værd.

En forsmag på vinterkulden fik vi i Tingbæk Kalkmine, hvor skulpturer og flagermus enes fint om pladsen i de højloftede huler. Et stort antal bolte og instruktive tegninger fortalte om sikring af hvælvingerne, og omme i laden kørte en lille film med områdets geologiske historie. Rigtig fint.

Troldekov, Cimbrersten, Æblekage og De Rebild spillemænd ovenpå, jagt og skovbrugsmuseet satte punktum på en rig og god dag. Vi kørte forbi både Vokslev og Skillingbro kalkgrav uden at få kridt på fingrene, og alligevel sagde vi alle uden forbehold tak for en god dag til både chauffører og turleder. *jf*

Kolort og stjernestøv

Spredte indtryk fra Rendsburgmessen 2007

I Rendsburgs Nordmarkhalle har der været handlet kreaturer i stor stil. Søndag den 16. september blev der pruttet om noget mindre kræ: søpindsvin fra alle egne af Europa, belemnitter og brachiopoder, ammonitter og ostrakoder. Det var der alt sammen og til rimelige penge.

Mineralstykker og Marsstøv, gamle bøger og værktøj hører også med. Der blev tid til at høre både saglig information og røverhistorier inden turens første søde pligt kalder os udenfor i solskinnet: Karin, som har skaffet os adgang til så mange tyske fundsteder, er kommet fra Hamborg for at hilse på. Mens vi flokkes om Ediths hjemmebak, som også har det med at dukke op når vi er i Tyskland, vinker vi farvel til en tungtlastet bil med 4 beskidte hajtandsjægere, der har været i Herne Bay for gud ved hvilken gang. Siden bliver der handlet ind, og på vej tilbage mod Flensburg pakkes godterne ud og beundres: søpindsvin fra Portugal og Normandiet og Tyskland, gotlandske fossiler med sirlige etiketter, tektitter og fossilt træ fra en sønderjysk grusgrav, ammonitter og låg dertil. Det er hyggeligt og det er lærerigt.

Eiszeit-Haus

I Eiszeithaus i Fensburg er der opbygget en fortrinlig samling med fossiler og ledeblokke fra lokale samleres lokale fund. Sommerens donation af 300 murerspande er nu gennemgået og mange af stykkerne endt i pædagogiske opstillinger med opfordring til at berøre stenene. Det gjorde vi så, og lærte også af det.

Hans og Kaj kørte minibusserne op gennem Jylland, mens solen gik ned og vi talte om de gode møder med venner og bekendte. Tak for en dejlig dag i selskab med godsindede mennesker. Dem kan vi ikke få for mange af.

Kalkgraven i Aggersund og Frederiks VII Kanal

Den 6. oktober 2007

Vi var 9 M/K'er der startede fra Århus mod Aggersund med en formiddagspause på vejen derop.

Da vi kom til kalkgraven, var 4 mere mødt op, hvoraf 2 kom fra Skagen. Efter Rigmor havde fortalt, hvor vi måtte gå, gik vi i graven.

Der blev fundet søpindsvinekøller, brakiopoder, forskellige svampe og aftryk af ammonitter.

Midt på eftermiddagen kørte vi til Frederiks VII-s Kanal.

Her blev fundet *Echinocorys* - søpindsvin.

Hajtænderne lod vi ligge til en anden gang, hvis vi kommer på de kanter.

Det var en dejlig dag med godt vejr (trods tåge).

Hun kan jo godt den gamle, når hun strammer sig an.

Tak for turen.

HJM

Fr. 7's kanal

Grusgrav og glacerities oktober 2007

Grusgrav

På den sidste sommertidsdag kørte en lille bilkortege af biler nordpå. I Spørring gjorde den holdt første gang, og med hænderne i de varme lommer spredtes mere end et dusin mennesker imellem bunker af sten og grus i forhåbning om at gøre fund. Måske var de ikke rigtigt vågne endnu – fossilerne altså, der var ikke rigtig bid. Næste forsøg blev gjort i en større grav i Haldum. Mange kridtblokke og meget flint lovede godt: lidt søpindsvin, en fin brachiopod i grå flint, en helt ubestemmelig top i grå flint bryozoer og svampe, mens solen fik mere magt.

Den store grav ved Kongensbro har ry for at levere fossilt træ. Nu fik vi set den efter i alle kroge. Og smukt var der med søer og sandprofiler, hvor kridhvide og rødfarvede lag vekslede i et betagende mønster. Men det der vil blive husket længst er det enestående fund af den ene håndfuld galerites søpindsvin efter den anden. Under et langt transportbånd lå først finderer Ulla og siden resten af turdeltagerne med bunden i vejret og bjergede de små kunstværker. Endelig løsrev vi os og styrede mod Tandskov, hvor et skilt viste mod Jordhotel. I dagens sidste lys fandt vi både sømus og andre skabninger på bunden af en dyb grav med sort træ og hvidt sand. En fin afslutning på en rigtig god tursæson i Jysk Stenklub. *jf*

Galerites

Jydske Vestkysten 10/7 2007

Martin Abrahamsson, Jørgen Gram Hansen, Flemming Roth er forsigtige med at løfte resterne over på gummigeden.

Hvalens sidste rejse

Vigtigt fund: Konservator fra Museum Sønderjylland Zina Fihl fandt på familieudflugt underkæben af en otte millioner år gammel tandhval

Af Mette Ragner

Tlf. 7484 1114, ida@jv.dk

GRAM LERGRAV: Solen stod højt over søen i lergraven. Et par gæster kiggede nysgerrigt på den en meter lange gipsblok, der var blevet lagt op på en træpalle. Den hårde lerjord udenom er gravet væk for at give plads til Jørgen Gram Hansens gummiged, som var på vej. I går blev det unikke hvalfund så flyttet fra lergraven i Gram.

- Fundet er vigtigt i vores sammenhæng, og vi glæder os rigtig meget til at få afdækket det, siger museumsformidler Martin Abrahamsson og begrundet:

- Det seneste store hvalfund gjorde vi for 20 år siden, men denne hval er en helt anden type.

Sammen med Flemming Roth, der er leder Naturhistorisk afdeling, har

han siden den søndag i juni, hvor hvalkæben blev fundet, gravet ud og pakket den forsigtigt ind i plastfilm, for at beskytte den. Bagefter har de lagt gips på. De er begge enige om, at der er tale om en tandhval af del-fintypen, da der tæt ved kæben blev fundet tre små tænder.

Forsigtigt blev den 200 kg tunge indpakkede kæbe læsset op på gummigeden, der med 10 km i timen fragtede den til konservatorhallen i Gram.

Zina Fihl har ikke selv kunnet overvære flytningen af den gamle tandhval, da han først nu er kommet hjem fra Roskilde Festivalen. Alle ansatte på museet er meget spændte på resultaterne af netop dette fund. Nu begynder det spændende. Knoglerne skal renses og sammenlignes med tidligere fund, siger Martin Abrahamsson.

Det er et stort arbejde at få den 200 kilogram store gipsblok over på gummigeden.

Den otte millioner år gamle tandhval er nået frem til sin foreløbige destination, konservatorhallen på Fabriksvej i Gram.

FAKTA

Miljøvenligt

Museum Sønderjylland benytter sig af den slags indpakning, der ikke belaster miljøet og har i dette tilfælde ud over plastfilm kun brugt jern, træ og gips. Metoden kræver i dette tilfælde stor forsigtighed ved transport, idet de hule kæbeknoler er meget skrøbelige. To-komponente produktet Polyurethan skum, som er en slags lim, er lettere at arbejde med, men efterlader rester i lergraven. Det undgår de helt, da det er tæskegiftigt, som Martin Abrahamsson udtrykker det.

Jydske Vestkysten 25/8 2007

Leret gemte unik tandhval

FORSTENET: Tænder, som er fundet sammen med gammel hvalkæbe, har eksperterne i Gram Lergrav aldrig set før. Nu skal det undersøges, om fundet er en ny art.

Af *Lene Dalsgaard*

Tlf: 2545 8083, Ida@iv.dk

En otte millioner år gammel tandhval, som i sommer dukkede op af leret i Gram, tyder nu på at være endnu mere sensationel end først antaget.

Fundet bestod i første omgang af en forstenet underkæbe på cirka 95 centimeter, og allerede da den blev fundet, gik museumsmedarbejderne i lergraven straks i gang med at drømme om de næste fund, og de måtte meget gerne være nogle af den strandede hvals tænder.

De første tre tænder dukkede op en uges tid senere, og det er dem, der nu får eksperterne ved museet til at tro, at hvalen ikke er en hvilken som helst død kolos.

Det tyder på, at vi har fundet en ny art. De tænder, som vi har fundet, ligner nemlig ikke noget, vi har set før, fortæller museumspædagog Martin Abrahamsson.

Tænderne har ikke, som i tidligere kendte hvalfund, spidse rødder der stritter ud forneden, i stedet ender tander i en lille kugle, som passer præcist i de huller, tænderne har efterladt i kæben.

Arbejdet med at finde ud af, om hvalen er helt unik, eller om samme type

Den lille tand, som museumspædagog Martin Abrahamsson viser frem, er afrundet i bunden, og det er en model, som ingen ved museet i Grem Lergrav har set før.

er fundet andre steder i verden, går i gang, så snart museets forsker, Trine Sørensen, vender tilbage fra uddannelsesorlov.

Først undersøger man om den er kendt lokalt, og her tænkes der på Europa. Er den ikke det, skal det undersøges i hele verden og først derefter kan det afgøres om det virkelig er en helt ny art, vi har fundet, siger Martin Abrahamsson.

Udgravningen udvides i jagten på ukendt hval

ARKÆOLOGISK: en hval, der døde for otte millioner år siden, fortæller en historie fra fortiden.

GRAM: For længe siden, ja, faktisk for otte millioner år siden, sådan da, flød en død hval rundt i havoverfladen.

Det døde dyr var langt til havs, næsten 30 kilometer var der til den nærmeste kyst. Men der var alligevel masser af liv omkring den, andre næbhvaler, hajer og sæler, for ikke at tale om et utal af småbitte encellede dyr og et væld af skaldyr. Trods næbbet, var den døde hval nu alligevel en sær, bredmundet én, slet ikke som de andre næbhvaler i havet. Tænderne var relativt små. De sad i en tæt række på hver side i det smalle kæb, der efter de yderste 30-40 centimeter videde sig ud i et åbent Y til en bred flab.

Trods de mange tænder, var der nu ingen, der længere var rigtig bange for den døde hval. Den lå jo bare der og skulpede i vandoverfladen. Andre af havets kødædere begyndte at gnave i det rådne kød og en enkelt gnavede sig helt ind til knoglen, for at få fat i det spiselige væv under hvalens tænder.

Museumspædagog martin abrahamsson går i gang med at grave i næste uge. Håbet er at finde flere brikker til puslespillet om hvalen. I denne klump ligger hvalens underkæbe.

Efterhånden begyndte den døde hval at falde fra hinanden. Det tunge kranium var noget af det først, der gik løs og sank til bunds, øreknoglerne drattede ud af deres huller og faldt til hvile på havets bund. Måske var der nogle af de andre dyr, der trak lidt rundt med knoglerne, men til sidst blev der stille. Tiden gik og gik. Hav blev til land, og ben blev omdannet til sten.

Genfundet

I sommer dukkede hvalens underkæbe frem, museets unge konservatorpraktikant, Zina Fihl, ville lige vise sin moster rundt på sin arbejdsplads. Da hun lige også ville vise, hvordan man sådan gør, når man leder efter fossiler i gram-leret, var der jackpot, og den først hval i årevis stak snuden frem.

Nu viser det sig så oven i købet, at hvalen muligvis er en helt ny art. Og museets fastansatte folk er blevet grebet af spændingen.

Vi indretter et større gravefelt, og jeg begynder at grave i næste uge, siger museumspædagog Martin Abrahamsson ivrigt.

Håbet er først og fremmest at finde nogle flere tænder end de sølle tre, der er dukket op indtil videre. For netop på tænderne kan man afgøre, om hvalen er noget, der er set før, eller måske en helt ny art.

Det ville også være rigtig sjovt at finde knogler fra lufferne, eller måske endda den lange, flotte ryggrad med alle ribbenene liggende rundt om.

Det tror jeg nu ikke at vi gør. Knoglerne kan være spredt over et meget stort areal, påpeger Martin Abrahamsson. Foruden underkæben af hvalen og de tre tænder, er hvalens flotte øreknogler blevet fundet.

Den lille tand passer nøjagtig ned i hullet i den forstenede underkæbe.

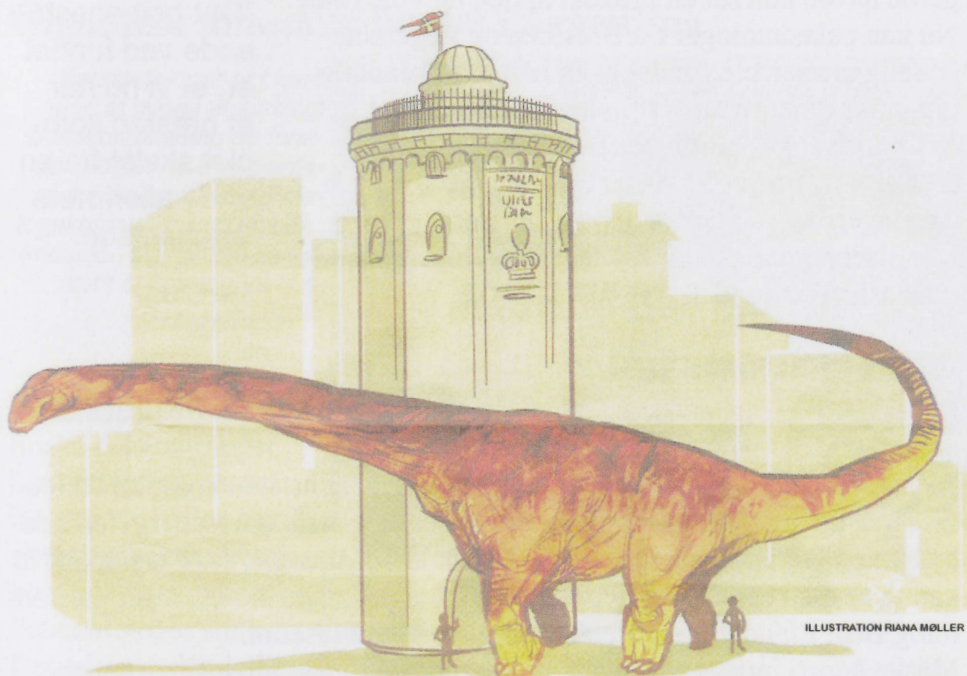

ILLUSTRATION RIANA MØLLER

'Øglernes leder' fundet i Argentina

Af Sophie Nyborg
sony@avisen.dk

Monster: Et næsten intakt skelet fra en ny kæmpedinosaur er fundet i Argentina.

Den var højere end et fireetagers hus og har fået navnet 'Kæmpe leder af øglerne'

Det var den unge studerende Arianas første udgravning ved flodkanten af Barrealesøen i Nordvestargentina i marts 2000. Men nok én hun sent vil glemme.

I nærheden af forskerholdets lastbil stødte hun på en lille knogledele og begyndte at rense den.

Flere palæontologer kom til, og på mindre end en time havde de gravet fossilet af en stor nakkehvirvel frem fra den støvede steppejord.

Ved siden af dukkede endnu en hvirvel op. Og endnu en, men palæontolo-

gerne havde kun set en brøkdel af det, de ville finde. Nu kan palæontologer fra Brasilien og Argentina endelig præsentere fundet af en helt ny, ukendt og gigantisk dinosauraart, som levede på jorden i Kridttiden for 80 millioner år siden.

Den store dino var 34 meter lang og så høj som et fireetagers hus – eller omtrent 16 meter.

Det placerer den blandt de tre største dinosaurer, der nogensinde er fundet.

”Det helt enestående ved fundet er, at vi nu har et næsten komplet skelet fra en af de allerførste langhalsede.”

Bent Lindow
palæontolog

Hele 80 millioner år

Det er første gang, at forskere har fundet et så velbevaret og helt skelet fra en dinosaur.

”Det helt enestående ved fundet er, at vi nu har et næsten komplet skelet fra en af de allerførste langhalsede. Ofte er de største dinosaurs størrelse bygget på kvalificerede gæt fra en enkelt lårbensknogle, for eksempel. Nu kan vi se med egne øjne, hvor kæmpe store de kunne blive”, siger palæontolog Bent Lindow fra Statens Naturhistoriske Museum.

Måske kan vi nu også finde ud af, hvordan de kunne blive så gigantiske, det kan nutidens dyr jo ikke, ved vi. Det er blandt andet lidt af et mysterium, hvordan de har kunnet få nok ilt ud i den store krop og næring nok,” siger han.

Jurassic Park

Dinosauren er blevet døbt Futalognkosarus dukei.

Navnet kommer fra det lokale indianske navn for ’Kæmpe leder af øglerne’.

Den minder om de dinoer, man har set fra film – såkaldte sauropoder – som er planteædere med meget lange halse.

For forskerne må det næsten have været som at træde ind i ’Jurassic Park’, da de efterhånden fik afdækket, hvad der lå i jorden i området, hvor kæmpe-dinosauren lå.

Ud over det næsten intakte skelet fra dukei-dinosauren fandt forskerne omtrent 1000 andre fossiler og planterester. Blandt andet forbenet og en kæmpeklo fra kødæderen Megaraptor og den store fuglelignende dinosaur Unenlagia – en af fuglenes nærmeste slægtninge.

Gigantisk dinosaur fundet i Argentina

Palæontologer er i færd med at bygge et kunstigt skelet op omkring de fundne knogler fra den planteædende mastodont Futalognkosaurus, som levede i kridttiden og var lige så høj som et fireetagers hus.

Scanpix

Brasilianske og argentinske palæontologer har opdaget et næsten intakt fossil af en hidtil

ukendt gigantisk dinosaur, der strejfede omkring i det, der i dag er det nordlige Patagonien i Argentina, for 80 millioner år siden.

Palæontologer studerer fortidige dyr og planter.

Den planteædende Futalognkosaurus dukei måler mellem 32 og 34 meter fra hoved til hale og er lige så høj som et fireetagers hus. Der er tale om en af de tre største dinosaurer, der nogensinde er fundet på jorden.

Det er en ny art, en helt ny gruppe, sagde den argentinske palæontolog Juan Porfiri ved et pressemøde i Rio de Janeiro.

Fossiliet var 70% bevaret. Andre gigantiske dinosaurer, der er blevet,

har kun været 10 procent bevaret.

Sammen med fundet af Futalognkosaurus blev der også fundet velbevarede blade og fisk fra den sene kridttid.

/ritzau/Reuters

En palæontolog er her ved at få nogle af dinosaurens knogler fri af jorden.

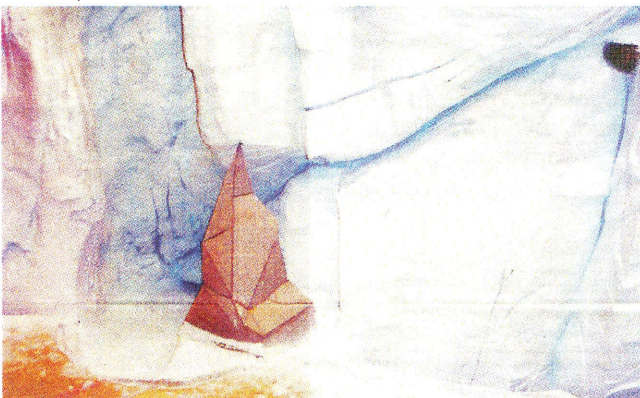
70 procent af fossiliet er bevaret.

Scanpix

Grenaa-firma har leveret isblok til nyt geocenter

Af Erling Hansen

Grenaa-firmaet SA Køleteknik har netop afsluttet en speciel opgave på Møns Klint. Her er man ved at etablere GeoCenter Møn, hvorfra man vil formidle viden om de kræfter, som var med til at skabe klinten for millioner af år siden. SA Køleteknik har skabt en isblok, som skal stå i en del af det nye center .Blokken skal

*Isblokken er allerede placeret i det nye GeoCenter Møn.
(Foto SA Køleteknik)*

evigt være belagt med is, så den hele tiden er iskold. Derfor er der bygget et specielt køleanlæg til at holde isblokken med is: Det har været en af de mere sjove opgaver siger Henrik Lund Rasmussen SA Køleteknik Grenaa. Vi fik en håndskitse af isblokken, og derefter har vi haft frie hænder. Anlægget er leveret så det står klar til åbningen den 7 maj. SA Køleteknik har tidligere løst specielle opgaver. Firmaet der står således bag anlægget, der producere is til isbjørnene i Skandinavisk Dyrepark. GeoCenter Møn skal være et geologi- og naturcenter, der skal fortælle historien om Danmarks Geologiske udvikling. Det bliver en historie gennem flere millioner år bl.a. om istiden, hvor Grenaa firmaet altså har leveret sit bidrag. Udstillingen er placeret i et helt nyt bygningskompleks, der kaldes ”Vingen ” der er bygget på Møns Klint.

Er det en reklame for en erhvervsvirksomhed?

Eller er det et turistfremstød for Møn?

Formålet erklæres at være ønske om at give publikum viden og forståelse for udviklingens historie og baggrund på Møn, og så er det alligevel stof for Jysk Stenklub!

ANKU**Silver and Stones ApS**

Sølv-Sten-Mineraler-Maskiner-Udstyr

ANKU Silver and Stones er leveringsdygtig og lagerfører alt til stenslibning til guld/sølvsmedearbejde samt værktøj og materialer til fedtstensarbejde og knivfremstilling. Udstyr til mineralbestemmelse, geologarbejde samt stenhugning, og værktøj for modelbyggere af både, biler, tog og andet. Vi leverer til institutioner, erhverv og private.

* Vi har maskiner til savning, slibning og polering af sten samt hjælpeværktøj, slibe/polerpulver og kemikalier. Vi har selv udviklet en serie maskiner (Anku universalmaskiner), nogle til privat brug og nogle til institutionsbrug. Vores maskiner er særdeles brugervenlige, de hverken ryster, støjer, sprøjter eller rustner.

* Vi har alt i værktøj, maskiner, tilbehør, kemikalier samt ædelmetaller, titan og uædle metaller og uædle metaller i plade, tråd, rør profiler profiler til smykkefremstilling.

* Vi har halvfabrikata, meterkæder og færdige kæder i ægte og uægtmaterialer.

* Vi har analyseudstyr til mineralbestemmelse.

* Vi har udstyr til geologisk feltarbejde, værktøj (Estwing), kompasser, kikkerter, bæltter og andet.

* Vi har faglitteratur til alle ovennævnte arbejdsområder.

* Vi har rå-sten, sten i skiver, tromlepolerede sten og krystaller.

Vores adresse er: ANKU Silver and Stones, Godthåbsvej 126-128,

2000 Frederiksberg

Telefon: 38 87 41 70. Fax: 38 88 60 06. E-mail: anku@anku.dk

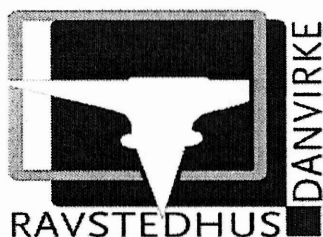
Besøg vores forretning på ovennævnte adresse.

Forretningens åbningstider: tirsdag, onsdag, torsdag kl. 11-17.30,

Fredag kl. 12-17.30, samt den 1. lørdag i måneden kl. 10-13.00

Vores katalog kan ses på hjemmesiden: www.anku.dk

Netbutik: www.anku-netbutik.dk

Ravstedhus • DanVirke ApS

Ravsted Hovedgade 51, Ravsted, DK-6372 Bylderup-Bov

Tlf. 74 64 76 28 • Fax 74 64 74 90

E-mail: ravstedhus@ravstedhus.dk

CVR-nr.: DK 27 22 63 29 • Giro: 5 61 11 99

Bank: Sydbank Sønderjylland

Forbrændt af at samle sten

Politiet advarer imod at samle sten i vandkanten i området langs Blåvands Fyr. Det sker, efter at en 58-årig kvindelig turist har fået anden- og tredjegradsforbrændinger, skriver Ritzau.

Ved middagstid i går gik kvinden og samlede sten i vandkanten omkring 300 meter syd for fyret. Hun fandt en del sten, der lignede rav, og puttede dem i lommen.

Tre kvarter senere gik der ild i hendes lomme — der var nemlig ikke tale om sten, men om fosfor. Det er uklart, hvor fosforen kommer fra, oplyser Syd- og Sønderjyllands Politi.

24 TIMER den 30. august 2007

BOG NYHEDER

NY Geologisk Set ...

Det Sydlige Jylland

188 s. 270 kr.

- nu mangler kun Sjælland!

Forsteneringer fra Danmark

Fast bind, 56 s. 150 kr.

STEN – lær stenene på stranden at kende

Fast bind, 66 s. 150 kr.

Nyhed fra GEUS:

Grønlands geologiske udvikling - fra urtid til nutid

Stort format, fast bind, 270 s. 290 kr.

En fantastisk flot bog til en lav pris.

Læs mere om bogen på www.geus.dk

Djurslands Geologi

Grundig og flot illustreret.

Fast bind, 96 s. 225 kr.

- mail eller ring til

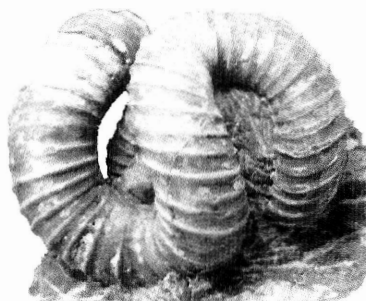
GEOGRAFFORLAGET

go@geografforlaget.dk 63 44 16 83

Besøg os i Rønde

Flotte mineraler, store fossiler, perler,
spændende smykker,
konkylier.

Alt i låse, kugler, chips
m.m.

Hedegaard

Strandvejen 2a, 8410 Rønde Tel. 86871400

www.Hedegaard.biz

Returneres ved varig adresseændring

Afsender:

**Jysk Stenklub
Myntevej 16
8240 Risskov**

Program for Jysk Stenklub vinteren 2008

Lø. d. 1/12	Klubmøde på Åby Bibliotek. Det traditionsrige julemøde
Lø. d. 12/1	Klubmøde på Åby Bibliotek
Foredrag ved geolog Ulla V Hjuler
Om mineraler
Lø. d. 2/2	Klubmøde på Åby Bibliotek
Foredrag ved lektor Claus Heilmann-Clausen,
Geologisk Institut
Hedebølge og istid i Eocæn og sporene efter disse
klimabegivenheder i den danske lagserie
Lø. d. 8/3	Generalforsamling på Åby Bibliotek

Ved ankomst til møderne på Åby Bibliotek efter kl. 14.00, hvor dørene bliver lukket, kan man benytte klokken til højre for døren

Husk selv at medbringe nødvendig proviant til møderne. Fra kl. 13.00 er der åbent for handel, bytning, stensnak og "sten på bordet". Mødet starter kl. 14.30.

*AL DELTAGELSE I FORENINGENS AKTIVITETER SKER
PÅ EGEN REGNING OG RISIKO*

**Deadline for februarnummeret af STENHUGGEREN er den 5. januar 2008.
Materiale sendes til Karen Pii.**